

Trekantregeringens tilblivelse

Tage Kaarsted som samtidshistoriker

Af Viggo Starcke (†)

Fhv. minister Viggo Starcke kommenterer den afhandling, som professor, dr. phil. Tage Kaarsted, Odense Universitet, skrev i »Historie« (Ny række X, 3. 1973, s. 433-455) under titlen: »Viggo Starcke og regeringskrisen 1957«.

Historie er beretningen om de begivenheder i fortiden, som det skønnes værd at erindre i fremtiden. Videnskabelig historieskrivning underkaster kilderne en ægthedskritik. Drejer det sig om den del af fortiden, som kaldes nutiden, er det nødvendigt også at underkaste samtidshistorikeren en ægthedskritik.

I sin bog »Dansk politik i 1960'erne. Taktik og strategi« (1969) har professor, dr. phil. Tage Kaarsted et indledningsafsnit om »Samtidshistorikerens vilkår«, hvor han skriver:

»Men ellers adskiller samtidshistorien sig kun fra den »almindelige« historie ved, at den foruden de traditionelle historiske kilder også bygger på *nulevende personers oplysninger*. Samtidshistorikeren kan indsamle sådant materiale i form af interviews og beretninger. Han skaber så at sige sit eget kilde-materiale, i alt fald i et vist omfang.«

I samme bog s. 12 fremhæver Kaarsted, at en samtidshistoriker ikke må sky nogen ulejlighed for at fremskaffe et alsidigt og relevant kilde-materiale og fremlægge det redeligt. Da Kaarsted i sin afhandling i »Historie« har givet en mere nedsættende end saglig vurdering af mig og den bevægelse, jeg tilhører, vil en kommentar være rimelig. Da min person er underordnet, men Retsforbundet overordnet, vil det være naturligt, at jeg søger at rette nogle af hans mange misforståelser.

En af disse misforståelser er, at det er mig, der gennem årene har angrebet og forfulgt Kaarsted, hvor forholdet er dette, at Kaarsted i 1962 anmodede Knud Tholstrup og mig om relevante oplysninger om Trekant-regeringens tilblivelse; men hvor han på væsentlige og centrale punkter har udeladt disse oplysninger, hvorved hans fremstilling historisk bliver skæv, og hans fremgangsmåde falder uden for den metode, som han selv anbefaler i de foran citerede stykker.

Meget ville have været vundet, hvis Kaarsted i tide havde rettet sine fejl og beklaget sine misforståelser.

Kaarsteds vurdering kan kort gengives med hans egne ord (s. 455)*: »Retsforbundets indflydelse var ringe, og Starckes endnu ringere.« Ringere var den dog ikke, end at Kaarsted bruger over 22 tæt trykte sider på at bortforklare denne indflydelse.

En vurdering af en regerings politik må naturligvis omfatte de resultater, den nåede. De må i hvert fald nævnes. Bagefter kan man så tage stilling til, om de skal forklares eller bortforklares. Det er derfor en mangel ved Kaarsteds bøger og artikler, at han ikke omtaler de resultater, som Trekantregeringen nåede i årene 1957–1960. Det er også en mangel, at han kun har haft en eneste samtale i 1962 med direktør Knud Tholstrup, som tog initiativet til Trekantregeringen, og mig, som tog del i den. Forud for bogen »Dansk politik« har han hverken haft nogen samtale med os eller indhentet nogen oplysning.

Trekantregeringen hindrede en ny kronenedskæring. Både før og efter denne regering er der foretaget kronenedskæringer, hvorved milliardbeløb vilkårligt flyttedes fra en del af befolkningen til en anden. Da Trekantregeringen blev skabt, blev der skabt tillid til kronen, en tillid, som senere er svundet.

Inflationen, som i årene før 1957 var stor, og som i årene efter 1960 var endnu større, blev praktisk talt bragt til standsning i årene 1957–60, hvilket er et så usædvanligt fænomen i europæisk økonomi, at det fortjente at nævnes.

Statsgælden blev nedbragt fra ca. 1½ milliard til ca. 400 millioner. Siden 1960 er den steget til det halvtredsdoublet.

Rentebyrden lå lavere end før Trekantregeringen. Den er siden 1960 mere end fordoblet.

Valutaunderskuddet ændredes til et valutaoverskud. Beretning om Københavns Handelsbank, 1958, viser på en kurve den raketagtige stigning umiddelbart efter Trekantregeringens dannelse. Siden 1960 er der igen kommet et voksende valutaunderskud.

Valutacentralens efterfølger, Varedirektoratet, blev lukket, importrestriktionerne afviklet og tolden nedtrappet mellem de 7 europæiske EFTA-stater. Jordspekulationen blev stækket. Siden man efter Trekantregeringens tid afskaffede grundstigningsskylden, statsgrundskylden og jordrentebrugene, er den igen blusset op, og de samfundsskabte jord-

*) Her og i det følgende henviser sideangivelser uden nærmere titel til den nævnte afhandling i »Historie«.

værdier steget fra 17 milliarder til 102 milliarder, en stigning i løbet af 10 år på 85.000.000.000 kr., som væsentlig er tilfaldet dem, der ikke har skabt dem.

Arbejdsløsheden forsvandt og arbejdernes realløn steg, som aldrig før. Det store kasseunderskud, som de andre partier ved valget i 1957 havde efterladt udækket i statskassen, blev dækket gennem juni-lovene. Siden blev der i 3½ år ikke pålagt nye skatter, hvilket også er noget usædvanligt. Siden 1960 er skattebyrden femdoblet.

Trekantregeringen er den eneste regering, der har nået sådanne resultater. Trekantregeringen er den eneste, der har haft Retsforbundet som deltager og initiativtager. Kaarsted kan derfor ikke tillade sig at ryste på hovedet uden at ryste tilliden til sin egen objektivitet.

Retsforbundet er en bevægelse, der søger at løse jordspørgsmålet. Hvad galt er der ved det?

Det er også en bevægelse, der søger at løse handelsbalancens og valutabalancens problem gennem frihandel. Hvad galt er der ved det?

Det er endelig en bevægelse, der søger at afgrænse statens og administrationens magtområde og fjerne skatterne fra indkomst, opsparing, forbrug og byggeri. Hvad galt er der ved det?

Før valget i 1945 holdt jeg på Retsforbundets vegne et radioforedrag den 22. oktober 1945 – otte dage før valget. Jeg pegede på, at Socialdemokratiet, Radikale og Retsforbundet under en given konstellation kunne udgøre et flertal, der kunne gennemføre grundskyld – at Venstre, Radikale og Retsforbundet under en anden konstellation kunne frigøre handelen – og at Konservative, Venstre og Retsforbundet under en tredje konstellation kunne afgrænse statsmagten og skatteudskrivningen.

Denne strategiske linie er klar og enkel. Kaarsted kalder den »ulden og tvetydig« (s. 437). Linien er dertil demokratisk, fordi alle tre konstellationer havde tilslutning i de pågældende partiers programmer og dermed flertal i befolkningen. Radiotalen er trykt i min pjece: »Nationale spørgsmål« (1946, s. 1–12).

Da Kaarsted den 19. marts 1962 bad mig om oplysninger om Trekantregeringens tilblivelse, gav jeg ham denne pjece. Hverken i sin bog »Regeringskrisen 1957« (1964) eller i »Dansk politik i 1960'erne« har han meddelt sine læsere noget om dens eksistens. Han kunne have indskrænket sin bog til at omhandle regeringsforhandlingerne i maj 1957. Han kunne have ladet være med at henvende sig til direktør Knud Tholstrup og mig. Han kunne enten under disse samtaler eller ved modtagelsen af

de ønskede oplysninger have meddelt, at han af de og de grunde ikke agtede at tage hensyn til dem. Intet af dette gjorde han.

En historiker må kritisere og vurdere en sags aktstykker, men han må ikke undertrykke eller bortskaffe vigtige aktstykker, som han selv har bedt om. Ellers bevæger han sig fra objektivitetens klare luftlag ned i den partipolitiske journalistiks atmosfære.

Han anfører til sin undskyldning (s. 433), at undertitlen på hans bog om Regeringskrisen var »En studie i regeringsdannelsens proces«. Det er rigtigt, at sådan står der på titelbladet, men Kaarsted nævner ikke, at der midt på bogens omslag står anført en anden undertitel »Trekantregeringens tilblivelse«. Ved at sætte denne undertitel på selve omslaget og anbringe den lige over en karikatur, hvor jeg som centralfigur optræder i »Kejserens nye Klæder«, får han svært ved at forklare, at han i en bog om Trekantregeringens tilblivelse netop udelader de oplysninger, der forklarer Trekantregeringens tilblivelse.

Han prøver derfor at falde tilbage til en ny forsvarslinie. På side 437 skriver han:

»Det er korrekt, at jeg har udeladt denne tale af min fremstilling, dels fordi jeg kun skildrer tiden 1945–57 yderst kortfattet, dels fordi jeg fandt, at der ikke gik nogen lige og ubrudt linie fra den til Viggo Starckes og Retsforbundets regeringsdeltagelse i 1957. Læser man hele talen, er der ingen invitation til Socialdemokratiet, som slås i hartkorn med kommunisterne. Der tales kun om »et vist samarbejde« med Socialdemokratiet i grundskyldspolitikken, og forinden er det sagt, at S vil misbruge det grundskyldsforslag, det har taget fra Oluf Pedersen, til at øge skatterne med. Socialdemokratiet angribes videre for sin mangel på troskab over for frihandelsideen og sin skatteglæde, mens grøften til V, K og R (og især V og R) ikke graves nær så dyb. Efter min mening kan man godt argumentere for, at talen ligger tættere op ad de ikke-socialistiske partier end ad Socialdemokratiet; men den gør det på en så ulden og tvetydig måde, at den ikke har kunnet hindre Starcke i at trække, til hvilken side han ville. Det er ikke noget ringe politisk kunststykke at slippe helskindet fra det, men det kræver et betydeligt mål af frejdighed at postulere, at denne tale peger direkte frem mod trekantregeringen i 1957. Den kunne lige så vel bruges som argumentation for en hvilken som helst anden regeringskonstellation.«

Jeg har gengivet dette stykke fra Kaarsteds afhandling, fordi det egner sig til bedømmelse af hans metode. Man bedes gennemlæse Kaarsteds stykke en gang til, og betænke, at min tale sigter på et mål, der i givet fald ville kunne nås gennem tre forskellige trekantkonstellationer. Talen er ikke en invitation til Socialdemokratiet. Den er en invitation til et

samarbejde mellem S, R og RF om grundskyldspolitikken – til V, R og RF om frihandelspolitik – og til K, V og RF om begrænsning af skatteudskrivningen og statens indblanding i erhvervslivet.

Kaarsted påstår, at jeg slår S og kommunisterne i hartkorn. Han overser, at begge var marxistiske partier, at S i 1945 endnu troede på marxismen, mens det i 1957 var desillusioneret efter at have set resultaterne af kommunismen øst for jerntæppet og af socialiseringerne vest for Nordøen.

Til belysning af Kaarsteds metode må jeg fra min tale side 6 citere:

»Man har sagt, at al den tale om grundskyld og retsstat var teori og tågesnak. Det må vel høre op nu, efter at de danske husmænd igen har rejst deres gamle krav om grundskyld, frihandel og skattefrihed på arbejde, forbrug og byggeri. Og nu, hvor arbejderstanden gennem landets største parti, Socialdemokratiet, også har rejst kravet om fuld grundskyld, da kan man være sikker på, at grundskylden kommer. Det er praktisk politik i dag.«

Side 7 siger jeg yderligere:

Retsforbundet vil derfor, hvis det får forøget magt, kunne få et vist samarbejde med Socialdemokratiet. Også de Radikale har jo grundskyld på deres program, og en fremgang for Retsforbundet vil sikkert vække dem op til dåd.«

Ved slutningen af talen siger jeg side 12:

»Danmarks Retsforbund mener, at ungdommen har samme arveret til fædrelandets jord, som det gamle slægtled. Vi vil give den et fædreland at eje, hele Danmarks jordværdi.«

Kaarsted har altså ikke ret. Sigtet er så klart, at alle kan se det. Men radiotalen af 22. oktober 1945 fylder kun pjecens første 12 sider. De næste 12 gengiver den første tale, jeg holdt i Folketinget den 7. december 1945 – kun 6 uger senere. Hovedparten af denne tale, der er holdt et halvt år efter krigens slutning, handler om de jordreformer, der i Danmark blev gennemført efter krigene de sidste 300 år: Verdenskrigen, De Slesvigske Krige, Englandskrigene, Den Store Nordiske Krig og Svenskekrigene.

En historiker bør interessere sig for historie. Hør her, hvad jeg siger side 16:

»Efter den første store verdenskrig fik vi året efter, i 1919, loven af 4. oktober om jord i offentlig eje, bygget på grundskyldsprincippet, og 3 år senere

fulgte loven om statsgrundskyld, 2 år efter igen loven om kommunal grundskyld.«

Til den nys udnævnte statsminister Knud Kristensen sagde jeg side 22:

»Vi står altså over for dette, at arbejderne gennem Socialdemokratiet har ytret deres ønske om en løsning af jordspørgsmålet, at husmændene har ytret deres ønske om en løsning af jordspørgsmålet, at Det radikale Venstre klart og kraftigt i deres program går ind for det samme, og at Danmarks Retsforbund gør det samme. – Jeg henleder altså regeringens opmærksomhed på, at der i dette høje ting synes at være et massivt og forhandlingsvenligt flertal for reformer i denne retning.«

Hvis Kaarsted loyalt havde benyttet de modtagne oplysninger – eller hvis han, efter at Knud Tholstrup og jeg havde kritiseret, at de modtagne oplysninger manglede i hans bog, hvorved Kaarsteds fremstilling blev skæv, var kommet med sine forklaringer, eller havde sagt: Undskyld! – så ville han endnu kunne gå oprejst i fagfællers kreds, men at han først nu, 10 år efter den rejste kritik, prøver at skjule sine fejl og sin tendentiøse tavshed bag en serie insinuationer, insulter og injurier, er beskæmmende. I fodbold lærer man at spille på bolden, ikke på manden. Kaarsteds indlæg er et udpræget argumentum ad hominem.

I det billede, Kaarsted tegner af mig, har den, der kender mig, svært ved at genkende mig. Den, der ikke kender mig, bør måske se sagen også fra den anden side, ved at læse min bog »Triumf eller Fiasko?« (1972, Vendelkær – Tr.). Da mit livs arbejde i stor udstrækning er knyttet til Retsforbundets, sigter bogens titel både på min og Retsforbundets skæbne. Var det rigtigt, hvad Retsforbundet havde sagt om sin politik? På side 243 (Tr.) skriver jeg udtrykkeligt:

»Triumf eller fiasko? Vi var med til at danne den bedste regering, Danmark har haft i dette århundrede. Vi havde en væsentlig andel i dens gode resultater. Det er en triumf.

Resultaterne blev ødelagt – for en tid – og Retsforbundets indflydelse svækket – for en tid. Det er en fiasko – for en tid.«

For at give et lille indtryk af, hvor varsom man skal være med at stole på det, Kaarsted skriver, kan man betragte det afsnit i hans afhandling, han selv kalder »Triumf eller fiasko?« (s. 453), og sammenligne det med, hvad jeg skriver i min bog (Tr. s. 51). Jeg skildrer her følgende usædvanlige naturoplevelse:

»Det hændte mig engang, da jeg kom ridende gennem Vesterskoven, at jeg red ind over en lysning, da en stor ørn lettede fra et træ lige foran mig.

Ørnen fløj bort, og jeg red videre. Da jeg red ind over næste lysning, var ørnen der igen. Den littede igen lige foran mig. Ørne er, ligesom aristokrater, sjældne gæster.«

Kaarsted fordrejer det til følgende (s. 453):

»I Silkeborgskovene gør en ørn reverens for den ridende Starcke, der lader læseren ane den dybere mening.«

I min ungdom oplevede jeg de radikales forsøg på at fremstille min far, professor C. N. Starcke, som ulden og tvetydig, til trods for at det, han så frygtløst sagde, stod på de radikales eget program. Da min far i 1908 brød med de radikale på grund af deres svigten på grundskyldens og frihandelens område, og på grund af Edv. Brandes' forsøg på at sværte J. C. Christensen, ved at misbruge Albertikatastrofen, gav de radikales had sig udslag i, at det i den radikale presse blev forbudt at referere hans taler og anmelde hans bøger. Det er dette had, jeg har haft den ære at arve, men som Kaarsted prøver at skjule bag en skærm af objektivitet.

Det er rigtigt, at jeg beundrede min far, men det var jeg ikke den eneste, der gjorde:

Da jeg i 1962 havde skrevet en anmeldelse af P. Stavnstrups bog »Politiske profiler«, modtog jeg følgende brev fra ham:

»Deres oplysning om professor Starckes sammenstød med Edv. Brandes og hans brud med Det radikale Venstre er meget interessant. Den svarer godt til det indtryk, jeg havde af Deres far fra årene under den første verdenskrig, da han var medlem af Folketinget. Han var i presseløgen, tror jeg, enstemmigt beundret såvel for et intellekt, der jo ragede tårnhøjt op over gennemsnittet i tinget, som for det meningernes mod, han udviste.«

Der er en langsigtet taktisk linie i de radikales beskyldninger mod C. N. Starcke for at være ulden og tvetydig, og Kaarstedes forsøg på at bruge den samme taktik over for mig (s. 446). Havde disse beskyldninger kun haft personligt sigte, fik det endda være, men når de omfatter Retsforbundets indsats på vitale områder, er det naturligt at tage til genmæle.

Som bekendt åbnede Knud Tholstrup forhandlingerne om Trekantregningens tilblivelse under hans og min samtale med Viggo Kampmann den 16. maj 1957. I Kaarstedes gengivelse er dette blevet til følgende: (Reg. 68 og Hist. s. 446)

»— den viste Socialdemokratiet, at ikke kun den Oluf Pedersenske fløj, men også den Starcke-Tholstrupske måske var samarbejdsvillig. I min fremstilling (s. 68) grunder jeg derpå over hvilke overvejelser, der har ligget bag, at Starcke først nu klart gik ind for en grundskyldsregering. Det fremgår tyde-

ligt, at der her er tale om gætterier fra min side. At de så af Starcke er opfattet som krænkende for ham, har han kun sig selv at takke for på grund af det røgslør af uklare og tvetydige udtalelser, han – som det fremgår – er fremkommet med lige siden 1945.«

I et par fodnoter (se. 446) tilføjer Kaarsted:

»Niels Andersen karakteriserede i sin beretning 1962 vandrehalsmødet »som en endeløs samtale i forbindelse med det, der allerede var i skred«. Han havde ingen erindring om, at Starcke havde refereret samtalen for gruppen.«

Hertil er at sige, at Niels Andersen i 1957 var nyvalgt og politisk uerfaren. Hans vidneudsagns tilforladelighed må ses på baggrund af, at han i 1962 skulle forsvare sit medansvar for valgnederlaget i 1960. En mand, der få år før 1957 var kommet til Retsforbundet fra De Konservative, og få år efter 1960 tilsluttede sig Venstre, kan ikke tilskrives samme historiske kildeværdi, som de mænd, der gennem år havde fastholdt en bestemt, klar linie og trofast blev stående efter nederlaget i 1960.

Den anden fodnote lyder (s. 466):

»Starcke erkender i virkeligheden dette, når han s. 190 i sin bog skriver: »Noget tyder på, at enkelte medlemmer af Det radikale Venstre og Socialdemokratiet følte sig mere på bølgelængde med Oluf Pedersen end med f. eks. Tholstrup og mig, men de vidste, at Oluf Pedersen ikke indtog nogen repræsentativ stilling inden for folketingsgruppen, og de burde have vidst, at det var RFs ideer og ikke andre partiers interesser, vi var sat til at varetage.« Hertil er kun at sige, at i politik glider man ad de fælles bølgelængder hen, hvor muligheden for indflydelse er, og det er ikke altid i den repræsentative stilling. Ofte når man først derhen, når den sidste underskrift er nødvendig.«

Man vil af dette se, at for det første tillægger en kildekritiker ukritiske udtalelser fra en vendekåbe samme vægt, som den, der tillægges ansvarlige repræsentanter, der trofast gennem årtier har stået fast i både modgang og medgang. – For det andet taler han om noget, han kalder den Oluf Pedersenske fløj på et tidspunkt, da Oluf Pedersen endnu ikke var valgt, og som, da Oluf Pedersens valg var blevet en kendsgerning, kun omfattede Oluf Pedersen. – Og for det tredje er det, som tidligere, den sædvanlige radikale kliché om røgslør, uklarhed og tvetydighed.

Det vil derfor være forståeligt, at jeg i en skildring af mit liv også anfører nogle udtalelser fra folk, der er kyndige på talekunstens område.

Når Kaarsted (s. 453) drejer dette rundt, læner han sig for langt ud. Han skriver om mig:

»Han citerer en stribe af udtalelser, der viser, at han var en taler af helt usædvanligt format, ja, han nøjes ikke engang med dem, der har været offentliggjort på tryk, også et privat brev fra Poul Reumert må holde for, da det taler om Starckes »klarhed, veltalenhed og åndfuldhed«.«

Kaarsted kunne godt have citeret, hvad jeg skriver (Tr. 63). Reumerts brev er dateret den 5. december 1952 om natten:

»Mine to store drenge kom i aften hjem fra deres skole, Østre Borgerdyd, og fortalte med fryd og begejstring, at de havde hørt et foredrag af en mand, til hvis klarhed, veltalenhed og åndfuldhed de aldrig havde kendt mage; han hed Starcke, sagde de – ham fra Retsforbundet!«

To drenge, der er vokset op i Poul Reumerts og Anna Borgs hjem, er ikke uvante med at høre om talekunst, hvorfor citatet fra Reumerts brev må have ærgret Kaarsted. Men at citere brevet, så læseren må få det indtryk, at det er Reumert, og ikke hans sønner, der har fremsat de omtalte udtalelser, er ikke tegn på videnskabelig nøjagtighed. Når Kaarsted selv har skrevet en hel bog om Regeringskrisen, der vrimler med utrykte, ukontrollable udtalelser, er det ikke respektindgydende, at han kritiserer mig for at gengive et brev fra den store afdøde scenekunstner om et emne, hvor han havde sagkundskab.

I en radikal, uvildig skribents øre burde citater fra den radikale kronikør, Folketingets protokolsekretær, Svend Thorsen, have vægt, for også han regnedes for en kender af talens kunst, men Kaarsted lader sig ikke påvirke af kendsgerninger, der strider mod hans anskuelser. Når man, som Retsforbundet, først gennem årtier har været lukket ude i fortielsens tussmørke, derefter lukket inde i fordrejelseernes spejlkabinet, er det menneskeligt, når man kommer ud i virkelighedens verden, i selvforsvar at anføre positive udtalelser, vel vidende at disse i Kaarsteds hænder vil blive fremstillet som praleri og skryderi, efter den kendte franske børnebogs recept:

»Dette dyr er meget ondt. Det forsvare sig, når det bliver angrebet.«

Det ville have været rimeligt, hvis Kaarsted havde citeret, hvad jeg skriver om talekunsten i min bog:

»Det levende ord skal høres. Det skrevne ord skal læses. I en tid, hvor kul-

turen har fiasko, og grobrienen fejrer triumfer, er det vigtigt at minde om talekunstens inderste hemmelighed. Det vigtigste ved en tale er indholdet. Det afgørende er, at det, talen siger, er rigtigt, at han mener det, han giver udtryk for.« (Tr. s. 59).

»Klar viden giver et klart sprog. Har man noget, man vil, er sagen det vigtigste. Formen er kun en mere eller mindre tiltalende emballage, men har man en god sag at tale om, er det høfligt over for tilhøreren, at give fremstillingen en god form –« (Tr. s. 60).

Side 440 når Kaarsted op til følgende højdepunkter:

»Billedet af RF, som det dannedes i efterkrigstiden, var, at det først og fremmest var et liberalt, anti-socialistisk parti, og æren – skylden – ansvaret herfor var især Starckes, idet han med en ikke ringe dygtighed og beregning udnyttede datidens formentlig mest effektive stemmefiskermedium: radioen. At Starcke selv skryder umådeholdent heraf er naturligvis givet. (Se Starcke s. 60–66).«

Må jeg gøre opmærksom på, at i valgperioden var adgangen til radioens for alle partier, og da Retsforbundet stod alene mod samtlige gamle partier, er det forunderligt, at Kaarsted ikke giver en forklaring på, at de gamle partiers rutinerede talere ikke udslekkede mig af æterens overflade. Jeg kan betro ham, hvad årsagen er: Ingen af de andre partier havde en klar, let forståelig politik. Alle havde de været med til at skabe de resultater, som vælgerne kunne aflæse på skattebilletten og i butiksvinduerne.

Fra min tidlige barndom har jeg en erindring:

»– den unge Peter Munch, kølig og kedelig, og den senere fængselsdirektør Thorkild Fusing, varm og venlig. Han forærede mig mine første tynde tinsoldater, sødt duftende af glinsende maling i en oval spånæske. Det gjorde Peter Munch ikke« (Tr. s. 31).

Enhver, der har lidt kendskab til Peter Munch, ved, at han var antimilitarist. Kaarsted, der også ved det, drejer denne sætning om til en beskyldning om, at P. Munch var »en fedtsyl« (s. 435).

Om det så er forholdet til hans Radikale Venstre, får det en drejning. Kaarsted skriver:

»Lige siden synes Det radikale Venstre at have været arvefjenden, og det i den grad, at Starcke uden at blinke karakteriserer radikalismen som »en slags åndssvaghed«.« (s. 435).

Slår man efter i min bog (Tr. s. 95), vil man se, at det står der ikke:

»Radikalismens styrke har været dens sporadiske glimt af intelligens. Dens

svaghed har været dens undervurdering af moralsk kraft og stabilitet. Moral uden intelligens har både fordele og ulemper. Intelligens uden moral er en slags åndssvaghed.«

Side 448 har Kaarsted selv en sentens, der bringer dette problem i forgrunden. Han skriver:

»Politik er et spørgsmål om magt, den har ministre i almindelighed mere af end folketingsmedlemmer, og har man ikke vilje til magt, bør man undlade at gå ind i politik.«

Man må spørge Tage Kaarsted, Friedrich Nietzsche og Otto von Bismarck: Magt til hvad? Magt til at gøre uret, eller Magt til at øve ret?

I »Dansk politik« skriver Kaarsted s. 14:

»Definerer man i overensstemmelse med den politiske videnskab politik som fordelingen af værdier med gyldighed for et samfund, er det klart, at Christiansborg-politik kun er en del heraf.«

Hvad er det for en politisk videnskab? Den skyder jo netop den moralske vurdering til side og gør politik til en kamp om magt, så den ene kan tage fra den anden og give til den tredje, i håb om at få både sin egen og den tredies stemmer, så den anden kommer i mindretal og bliver retsløs. Det var denne amoralske indstilling, der ødelagde det attiske demokrati, som den er ved at ødelægge demokratiet i vor tid.

Fordelen for Kaarsted ved helt at udelade min radiotale fra 1945, er den, at han lettere kan reducere betydningen af det, der skete to år senere, efter valget i 1947. Retsforbundet var gået frem fra 3 til 6 mandater, og på samme dag fik det henvendelse om deltagelse i en trekantregering dels fra S og R – og dels fra V og K – så den strategiske linie fra 1945 blev hurtigt aktuel. Det er rigtigt, at Kaarsted omtaler disse forhandlinger i sin bog (Reg. s. 11), men det fremgår ikke klart af hans fremstilling, at Retsforbundet stod fast både på kravet om fremskridt på grundskyldsfronten og på kravet om fremskridt på liberaliseringsfronten. Vort ensartede krav til begge sider: nedsættelse af en grundskyldskommission og afvikling af rationeringer og restriktioner, betød dels, at linien fra 1945 blev fastholdt, dels at vi sagde nej til de ministertaburetter, der blev os tilbudt. Vi opnåede dog, at Hedtoft og H. C. Hansen nedsatte grundskyldskommissionen af 11. marts 1948, hvilket 10 år senere fik betydning, da Trekantregeringen blev dannet i 1957, og at rationeringerne blev afviklet, hvilket fik betydning for den liberaliseringsregering,

som trekantregeringen også var. Kaarsted undskylder sig med (s. 437), at hans bog handler om 1957 og ikke om 1947, og at omtalen af disse forhandlinger er »spilfægteri« fra min side.

Efter valget i 1950, hvor Retsforbundet gik frem fra 6 til 12 mandater, stod der på forsiden af »Jyllands-Posten« følgende overskrift:

»Venstre og Konservative søger at danne regering. Retsforbundet stillede sit valgprogram som betingelse for at deltage i en »grundskyldsregering« med de radikale og Socialdemokratiet.«

Forud for valget 1953, mens Erik Eriksen var statsminister, stod der i »Venstres valgavis« den 17. april en overskrift: »Dr. Starcke truer«. Derefter fulgte et referat af, hvad jeg havde sagt i en radiotale den 16. april 1953:

»Socialdemokratiet, Det radikale Venstre og Retsforbundet, der udgør et flertal i Folketinget, går alle ind for indførelsen af grundskyld. Hvis Venstre ikke tager den fulde grundskyld op, kommer andre regeringsdannelser under overvejelse« (Tr. s. 179).

Man har ret til at forvente, at Erik Eriksen læser sin egen valgavis. Det lyder derfor tendentiøst, at han i 1957 var forbløffet over, at Retsforbundet gik ind i Trekantregeringen. Kaarsted fik i 1962 også dette aktstykke, men har udeladt det, så han bedre kan deltage i Erik Eriksens forbløffelse. Han har en dårlig undskyldning (s. 438), idet han spørger:

»– hvilken beviskraft har overhovedet en overskrift i *Jyllands-Posten*, når det gælder RF's politik?«

Om udeladelsen af citatet fra »Venstres valgavis« har Kaarsted (s. 439) følgende lille udflugt:

»Hvorfor må vi ikke høre mere fra den radiotale? I sin helhed er den nemlig ganske som udtalelserne før valget i 1950.«

Forud for valget i 1957 var der storpolitisk debat i Folketinget den 11. april. Her sagde jeg som ordfører for Retsforbundet (Folketingstidende, spalte 3997), at jeg har den glæde:

»– at Retsforbundet og hele den massive majoritet inden for Socialdemokratiet, og det store flertal inden for Det radikale Venstre er enige om, at en løsning af jordspørgsmålet er påtrængende nødvendig, og at grundskyld vil give billig jord og lavere prioritetsgæld.« (Tr. s. 180).

Denne linie blev fulgt op i en radiotale, som jeg holdt den 6. maj 1957 (Tr. s. 180):

»Det er det nuværende system, der truer hus og hjem. Det vil ikke fordyre huslejen at overføre grundrenten til hele det danske folk, der har skabt den, for grundrenten betales allerede nu gennem huslejen og prioritetsrenterne. Retsforbundet vil inddrive disse store værdier. Det samme vil socialdemokraterne og de fleste radikale. Lejerne forlanger det, og husmændene har krævet det i årtier.«

Ved at udelade de fleste af disse aktstykker opnår Kaarsted, at han kan hævde, at der ikke gik nogen lige og ubrudt linie fra min radiotale i 1945 til Trekantregeringens dannelse i 1957 (s. 437). Han undskylder sig også med følgende (s. 433):

»Jeg har aldrig villet svare Viggo Starcke – bortset fra et par meget lapidariske udtalelser (Information 11. juni, 7. og 11. august 1964) – dels fordi han ikke stræber efter nogen sandhedserkendelse, men var optaget af eftermælebestræbelser – dels fordi hans kampagne ofte antog en temmelig personlig karakter.«

I en fodnote samme side siger han:

»Jeg er fuld af beundring for Starckes evne til at få redaktionerne til at tage disse artikler, eftersom der oftest er tale om næsten verbal overensstemmelse og i al fald fuldstændig ensartethed i substansen.«

Sandheden er ikke så let at variere som usandheden. Jeg har underbygget mine anklager med kendsgerninger. At Kaarsted har prøvet at fortie de fleste af disse kendsgerninger, har gjort det nødvendigt for mig at gentage dem. At han først nu har følt sig foranlediget til at svare, hænger måske sammen med, at »Københavns universitets institut for samtidshistorie og statskundskab« den 17. marts 1971 havde inviteret Viggo Kampmann og mig til at kommentere Kaarsteds fremstilling af Trekantregeringens tilblivelse. Denne gennemgang virkede så stærkt, at jeg blev opfordret til at skrive min bog »Triumf eller fiasko?« 1972. Endelig havde professor, dr. jur. Ole Espersen inviteret mig til for sine studenter den 15. marts 1973 at gennemgå Trekantregeringens tilblivelse.

Som en afledningsmanøvre skriver Kaarsted følgende (s. 438):

»Nogle af Starckes fortællinger skal nævnes. »Smørstormen« i 1950, der var Oluf Pedersens med held gennemførte aktion, og som medførte ministeriet Hedtofts afgang, omtaler Starcke ikke i sin bog, skønt det ellers var en aktion, som tjente til at belære de øvrige partier om, at RF's mandater kunne være lige så betydningsfulde som alle de andre i tinget. Hvorfor under Starcke ikke sin gamle partifælle den beskedne triumf?«

På samme måde som Oluf Pedersens »Fra nimandsudvalg og Trekant-regering« (Gad 1967) som undertitel har »Oluf Pedersens erindringer«, handler min bog om mine erindringer. Jeg skriver udtrykkeligt (Tr. s. 242):

»Denne bog handler om livet, som jeg oplevede det, dets glæder, dets sorger, dets sejre, dets nederlag. Den handler ikke om min elskede, som jeg elsker – om mine børn og børnebørn, som er mange – om mine søskende og venner, som jeg har forsømt – om mine mange medarbejdere, uden hvis trofasthed jeg intet havde kunnet udrette.«

Kaarsted kunne godt have undersøgt, hvad det er, han skriver om. Forholdet er dette, at Retsforbundet den 4. oktober 1950 anmeldte 3 forespørgsler til Ministeren for handel, industri og søfart, H. C. Hansen. Den første lød: »Agter Handelsministeren i konsekvens af folketingsvalget at tilbageføre til friliste de varer, der kort før valget, uden tilslutning fra andre partier blev overført til bunden liste?« Den havde mig som ordfører (spalte 487–507).

Den anden lød: »Vil Handelsministeren frigive import af lastbiler, varebiler, maskiner, værktøj og reservedele?« Den havde Knud Tholstrup som ordfører (Spalte 507–523).

Den tredje lød: »Vil Ministeren straks ophæve smørrationeringen?« Den havde Oluf Pedersen som ordfører (Spalte 523–587).

Forespørgslerne, der var en samlet aktion i liberaliseringens tjeneste, kom til behandling den 25. oktober 1950. I Folketingstidende fylder referatet 100 spalter. Oluf Pedersen var under overvejelserne i gruppen imod forespørgslen om smørrationeringens ophævelse. Den byggede på et forslag af Knud Tholstrup. Senere ændrede Oluf Pedersen standpunkt og foreslog sig selv som ordfører, hvilket gruppen gik med til. Det aftaltes, at Oluf Pedersen skulle motivere forespørgslen, høre Ministerens svar, replikere, høre de andre ordføreres argumenter og først derefter stille dagsorden, hvis Ministerens svar var afvisende. Uden at meddele sine gruppefæller det i forvejen, stillede Oluf Pedersen dagsordenen lige efter sin replik, uden først at høre de andre partiers indlæg.

Tilsyneladende aner Kaarsted ikke, at der var tre forespørgsler i en samlet aktion, som gav udtryk for den liberaliseringspolitik, Retsforbundet havde ført lige siden valutacentralens oprettelse. Et krav om, at man skal referere 1000 spalter, er urimeligt.

»Le secret d'ennuyer est celui de tout dire.«

Jeg gør ingen hemmelighed af, at det er mig ubehageligt at være genstand for Kaarsteds snusen rundt i mine private forhold. Han snuser

endog til professor Erik Warburgs og overlæge Otto Moltkes medicinske diagnoser, som om han havde forstand på sådanne ting (s. 448).

I sin bog giver han sig også ud for at have sagkundskab til at bedømme andres psyke og personlighedspræg (Reg. s. 183). Da jeg har henledt opmærksomheden på hans manglende indsigt på disse områder, svarer han hoverende (s. 454):

»Jeg kunne med samme ret betragte Starckes »Historiebøger«, spørge om hans kvalifikationer og føje til, at det er mig, der er historiker af profession.«

Det er han – af navn – men en historiker, der er uvidende om, hvad historie drejer sig om, har kun underordnet interesse. Jeg skriver (Tr. s. 233):

»Egentlig er det forbavsende, at ikke alle historikere interesserer sig for de forskellige tidsaldres jordproblem. Jordspørgsmålet er nemlig aktuelt og fundamentalt for alle folkeslag i alle historiske perioder. Det er et af ledemotiverne i »Danmark i Verdenshistorien«, i »Centuries of Experience with Land Taxation in Denmark« og i mange pjecer og kroniker, jeg har skrevet. Kampen om jord er ikke blot et spørgsmål om spændingen mellem konge og kirke, mellem adel og bonde, mellem land og by. Det er også en almindelig krigsårsag i forholdet mellem riger og nationer.

Vikingetiden fremstilles almindeligvis som en imperialistisk aggression fra dansk side. Jeg har anført gode grunde for det synspunkt, at vikingetiden begyndte som en forsvarskrig mod kejser Karl den Stores aggressive imperialisme. Da vikingernes samtidige historie ofte er skrevet af deres fjender, små bigotte munke i indelukkede klostre, og deres nutidige historie ofte er skrevet af radikale pacifister i indelukkede studerekamre, er vore krigerske forfædre ilde stedt.«

Kaarsted, hvis viden om vikingetiden er ret begrænset, prøver at klare sig med et arrogant skuldertræk, ved at sætte ordet »historiebøger« i gåseøjne. Arrogance kan ikke erstatte indsigt.

Han siger om mine bøger: »De gengiver Starckes politiske drømme om grundskyld og andet godt.« Han ved ikke, at danskernes jordpolitik i England indgående er studeret af Stenton og hans elever. De engelske dokumenter stammer fra en tid, da vi er uden oplysninger fra Danmark, hvorfor man ved at kombinere de sædvaner, som vikingerne må have bragt med sig fra deres hjemland, og de sædvaner, som senere er lovfæstet i Valdemartiden, kan drage slutninger af interesse. Til trods for, at en del af forklaringen på, at det lille Danmark kunne erobre og kolonisere det store England, ligger i deres realistiske jordpolitik, er dette nærmest upåagtet herhjemme.

Min bog »Danmark i Verdenshistorien« er et pionerarbejde, hvis en-

keltheder kan diskuteres og kritiseres, men om dens betydning har f. eks. professor Magoun fra Harvard University skrevet: »Its significance as a contribution to the history of Anglo-Saxon England cannot be overestimated.«

Kaarsteds gengivelse af min samtale med højesteretsdommer Felix Frankfurter i Washington er fordrejet og fortegnet (Tr. s. 140 og Hist. s. 454). Endnu ringere er hans forsøg på at latterliggøre mine samtaler i det amerikanske udenrigsministerium i Washington 1954 (Tr. s. 133–139 og Hist. s. 454). Det var her jeg udkastede tanken om at kombinere Atlantpagten med de europæiske markedsplaner til et Atlantisk Frihandelsområde. Da det var den politik, præsident Kennedy tog op i 1961, fortjener den en mere objektiv bedømmelse end den, Kaarsted er i stand til at give den.

Det forsvarsforslag, Retsforbundet fremsatte i 1952, byggede på den mulighed, at et angreb kunne komme pludseligt og uventet, så at en mobilisering ikke ville kunne gennemføres. Det var general Gruenther fra SHAPE, der blev interesseret i dette forslag og inviterede mig til Paris, for at sagen kunne diskuteres igennem med hans eksperter (Tr. s. 164–169). I Kaarsteds gengivelse er det blevet til følgende – man lægger mærke til hans gåseøjne:

»Et højdepunkt er Starckes »forhandlinger« 1955–56 med NATO's chef, general Gruenther, der naturligvis også måtte kapitulere for Starckes betydelige militærstrategiske evner« (s. 455).

Kaarsted stiger helt ned til følgende betragtninger:

»– Ingen – bortset fra Starckes tilhængere – kunne forstå, hvad han lovede, og ingen kunne få dette forhold til at rime med den sparsommelighed i stats-husholdningen, RF ellers altid havde foreholdt de skiftende regeringer nødvendigheden af. Uden at yde noget i ministeriet, blev han en belastning uden for dette« (s. 450).

Kun få ministre er eksperter. Det, som Retsforbundet kunne tilføre regeringen, var ikke en speciel ekspertise, men et indslag af nye politiske linier. Det var derfor en rimelig markering af dette, at jeg blev politisk minister uden portefølje.

Om den økonomiske side af sagen, som Kaarsted så venligt drager i forgrunden, kan anføres, at senere finansminister Poul Møller og senere justitsminister Kn. Thestrup beregnede, at alene det forhold, at den bykommunale grundskyld blev mere end fordoblet, løftede en kapitaliseret værdi fra jordmonopolet over i borgernes fælleseje på 2.800.000.000 kr. Denne grundskyld blev ikke misbrugt til at øge skatterne med, idet

loven bestemte, at det provenu, som grundskylden indbragte, skulle bruges til at nedsætte den bykommunale indkomstskat med. Kaarsted kan selv regne ud, hvad det sparede sparerne, at kronen ikke blev skåret ned, at inflationen blev stoppet, og at man standsede den ustandselige stigning i beskatningen. Disse fremskridt skyldtes ikke Retsforbundet alene, men uden Retsforbundet var de ikke kommet.

I Politiken den 20. januar 1974 skrev Knud Tholstrup sådan:

»I 1957 tegnede valget godt for Venstre og med kendskabet til Venstres tilknytning til LS-kredse var der mange, der ventede en devaluering som første handling af en regering med Venstredeltagelse.

Men da det ikke blev Venstre, men Retsforbundet, som var kendt for sin modstand mod devaluering, der kom til at præge regeringens linie, ophørte devalueringsspekulationerne. Tilliden til kronen var genskabt.

Til trods for forringet bytteforhold det første regeringsår blev betalingsbalanceunderskud vendt til -overskud, og arbejdsløsheden begyndte at falde og endte med næsten fuld beskæftigelse. Renten faldt. Der var ro på alle arbejdspladser, og reallønnen steg mere end nogen sinde.«

Om mig personligt skriver Kaarsted:

»Tilbage bliver billedet af en lidet respekteret, veltalende, belæst demagog, der evnede at gøre sit parti til en opsamlingsbeholder for restriktionstrætte og af andre grunde protesterende vælgere« (s. 455).

Det ville have været på sin plads, hvis Kaarsted her til sammenligning havde givet en oversigt over de værdifulde egenskaber og fortræffelige resultater, som i de forløbne årtier havde udmærket de gamle partier. Den behøvede kun at være kort. Den måtte nødvendigvis være kort.

Man må forstå Kaarsteds udtalelse sådan, at han bruger det græske ord »demagog« i den vulgære, fordrejede, nedsættende betydning, som ofte anvendtes af store jordspekulanter og despotiske tyranner, der ikke ønskede angreb på deres indbringende privilegier. Højesteretsjustitiarius Nyholm – der forresten i sin tid indmurede grundstenen i Højesterets bygning ved Christiansborg – har fremhævet, at ordet i virkeligheden betyder en folkeleder, der gør sig til talsmand for den store masse af fribårne borgere. Han skrev:

»Ikke sjældent er den mand, hvem hans samtidige eller dog magthaverne blandt disse betragtede og forfulgte som en farlig og samvittighedsløs demagog, af eftertiden blevet hædret og dyrket som forkæmper for sandhed og retfærdighed.«

Det er naturligt at undersøge årsagerne til, at Retsforbundet i 1960 i lø-

bet af 6 uger mistede samtlige sine 9 mandater. Forholdet er det, at i den gruppe på 9 mand, der valgtes i 1957, var der 7 veteraner og 2 novicer. Da vi måtte afgive 3 mand til ministeriet, stod vi over for valget, om ministrene skulle indkalde deres suppleanter, hvilket ville være den rette adskillelse af lovgivning og administration. En minister kan godt indkalde sin suppleant, men skulle han senere udtræde af ministeriet, enten ved en rekonstruktion eller som følge af en principiel uoverensstemmelse, kan han ikke igen indtage sin plads i folketinget, hvilket er en urimelig ordning. En minister kan på den måde udsættes for et pres. Da vi fik adgang til alle udvalg, blev arbejdsbyrden for de 6 mand stor, og da Knud Tholstrup leder en af landets største virksomheder, undsløg han sig for at tage en plads i ministeriet. Han tog ordførerskaberne ved gennemførelsen af junilovene, men på grund af den store arbejdsbyrde, trådte han ud af folketinget i marts 1958. En suppleant kom ind.

I juni 1958 døde det erfarne sønderjydske medlem, Alfred Jørgensen. En suppleant kom ind.

I august 1958 døde gruppens nyvalgte ordfører, Retsforbundets landssekretær, Helge Madsen. En suppleant kom ind.

I august 1959 døde kommunalpolitikeren Gudrun Bjørner. En suppleant kom ind.

I februar 1960 døde regeringens chef, H. C. Hansen. Viggo Kampmann, der afløste ham, var fremragende, men kombinationen H. C. Hansen plus Viggo Kampmann var stærkere, end Kampmann minus H. C. Hansen.

I sommeren 1960 meddelte jeg vor landsformand, at jeg af helbredsgrunde havde lægeforbud mod at deltage i flere valgkampagner.

Fabrikant I. M. Pedersen, Spare-Pedersen, var i 1960 den eneste veteran, der var tilbage i gruppen, og da den nyvalgte Niels Andersen, der på grund af de mange dødsfald var blevet politisk ordfører, kom til at lede valgkampen, sørgede han af en eller anden grund for, at ingen af de tre ministre fik sagt et ord i nogen af TV-udsendelserne. Som Kaarsted skriver (s. 452), udsattes Retsforbundet for en trommeild fra 9/10 af pressen. Dertil kom de systematiske beskyldninger om svegne valgløfter, som oppositionspartierne – uden grund i virkeligheden – benyttede sig af. Resultatet var, at samtlige 9 mandater tabtes i løbet af 6 ugers valgkamp. En hæderlig kommentator ville nævne den lange række af dødsfald og vakanser og ikke fortie dem, for at understøtte myten om svegne valgløfter.

Er man interesseret i at se, hvordan Kaarsted behandler tal, kan man

sammenligne, hvad jeg skriver (Tr. s. 199) med, hvad Kaarsted skriver (s. 452), og lægge mærke til, at han undlader at tage hensyn til, at Retsforbundet intet dagblad har, hvorfor en valgkamp ikke giver os en mulighed for at få vælgerne i tale. Er man interesseret i episoden med Niels Andersen og handelsministeriet, som Kaarsted omtaler (s. 451), henvises man til min udførlige redegørelse »Loyalitet« i Jyllands-Posten den 30. juni 1971.

Kaarsted beskylder mig (s. 436 og s. 447) for nedvurdering, nedrakning og latterliggørelse af Oluf Pedersen. Ingen af disse beskyldninger er rigtige. Jeg har kun givet en nøgtern kritik af den centrale rolle, som Kaarsted og Oluf Pedersen lader Oluf Pedersen spille ved regeringens tilblivelse. Kendsgæningerne er følgende:

I 1920'erne var Oluf Pedersen sekretær og næstformand i Radikal Ungdom, en periode, som Tage Kaarsted har skildret i sin bog »Radikal Ungdoms politiske historie«. Sammen med Hilmar Baunsgaard redigerede Kaarsted i sin tid Radikal Ungdoms medlemsblad. Formentlig for at styrke tilliden til sin politiske upartiskhed, har Kaarsted ganske roligt udeladt denne bog i den fortegnelse over egne værker, som han offentliggør i sin bog »Dansk politik i 1960'erne«. Jeg skriver (Tr. s. 187):

»Det var først en halv snes år efter Retsforbundets tilblivelse, at Oluf Pedersen gik fra de radikale til Retsforbundet. Han var medlem indtil 1966, hvorefter han atter støttede de radikale. På det radikale landsmøde i Ålborg udtalte han ifølge dagspressen: »Mit hjerte har i øvrigt hele tiden været hos de radikale.« Da denne udtalelse forklarer adskilligt, skal jeg gentage den: »Mit hjerte har i øvrigt hele tiden været hos de radikale.«

I årene 1932-45 og 1950-60 var han medlem af folketinget. Han var ikke medlem af folketinget i 1947, da Retsforbundet førte forhandlinger om eventuelle trekantregeringer; forhandlinger der førte til nedsættelse af grundskyldskommissionen. Det var finansminister H. C. Hansen og mig, der skrev kommissionens kommissorium. Da Retsforbundets folketingsgruppe i 1948 kun var på 6 mand, anbefalede jeg, at Retsforbundets 3 tidligere rigsdagsmænd, Søren Olesen, Oluf Pedersen og Mads Sig Steffensen blev medlemmer af grundskyldskommissionen.

I 1957, da Knud Tholstrup og jeg selve valgnatten repræsenterede Retsforbundet ved mødet i Studenterforeningen og pegede på de to muligheder, der forelå – en liberaliseringsregering og en grundskyldsregering – var Oluf Pedersen endnu ikke valgt. Da Erik Eriksen og jeg den næste dag, onsdag den 15. maj, forhandlede om en eventuel liberaliseringsregering, var Oluf Pedersen endnu ikke valgt. Da Knud Tholstrup om formiddagen torsdag den 16. maj tog initiativet til Trekantregeringen, var Oluf Pedersen endnu ikke valgt.

Retsforbundets mandat i Ålborg-kredsen var tilfaldet den ansete kommunalpolitiker, ingeniør Agerholm. Det var først to dage efter valget, at fintællingen viste, at mandatet tilkom Oluf Pedersen. Dette meddeltes gennem Rit-

zau torsdag kl. 13,14. Det var folketingsgruppens formand, næstformand og sekretær, der ledede regeringsforhandlingerne.«

På intet tidspunkt var Oluf Pedersen af sin gruppe bemyndiget til at føre selvstændige forhandlinger på Retsforbundets vegne. På intet tidspunkt refererede Oluf Pedersen sådanne forhandlinger for sine gruppefæller (Tr. s. 188). Den skildring af Trekantregeringens tilblivelse, som Oluf Pedersen gav den 25. august 1968 i et interview i radioen med den radikale Poul Erik Søre under titlen »Regeringsdannelse i fedtlæderstøvler«, fremkom 11 år efter begivenhedernes forløb og to år efter, at Oluf Pedersen havde forladt Retsforbundet og igen tilsluttet sig de radikale. Den er på væsentlige punkter urigtig (Tr. s. 188). Det er forståeligt, at andre partier, specielt de radikale, har interesse i at fremhæve Oluf Pedersens betydning på Knud Tholstrups og min bekostning, men andre partier er ikke objektive dommere, hvor det gælder Retsforbundet og dets politik.

Vi kommer nu til Kaarsteds beretning om den fortrolige samtale, som Erik Eriksen og jeg havde onsdag den 15. maj 1957 – dagen efter valget. Kaarsted påstår i sin afhandling (s. 443), at Erik Eriksen den 15. oktober 1971 har givet ham tilladelse til offentligt at referere følgende:

»Om samtalen med Starcke sagde EE, at Starcke fik at vide af EE, hvad han skulle sige til Kongen – nemlig at han ingenting skulle sige. Og navnlig, at han skulle holde mund over for pressen. Starcke var uhyre positiv over for en VK-regering. EE sagde til ham, at han (Starcke) jo var liberal, når man så bort fra grundskylden, og EE havde spurgt ham, hvad vejer mest for jer: Det liberale eller grundskylden? Starcke havde i den givne situation lagt mest vægt på det liberale, og var helt indstillet på, at det blev en liberal regering. Man havde også drøftet de tre problemer, som EE i den givne situation lagde mest vægt på: Nato, udenrigspolitikken og Fællesmarkedet. I holdningen hertil var Starcke enig. Det var EE's opfattelse, at Starcke var blevet overmandet af sine egne – især af Oluf Pedersen. Erik Eriksen føjede til, at han modtog det bestemte indtryk, at Starcke ville yde Erik Eriksen støtte og ikke under nogen omstændigheder »gå til den anden side«.«

Hertil er at sige, at selv om samtalens indhold var fortrolig, er det offentligt kendt, at den ikke førte til noget politisk samarbejde. Hverken den 14. eller 15. maj var Oluf Pedersen valgt. Han mentes på det tidspunkt at have været i Aalborg, for at overvære den afgørende fintælling af stemmesedlerne.

Valgnatten pegede jeg på, at da Venstre og Retsforbundet var de eneste partier, der var gået frem ved valget, og hver havde haft en frem-

gang på tre mandater, medførte det en parlamentarisk pligt til at undersøge, om dannelsen af en liberaliseringsregering var mulig, men jeg havde også valgnatten i Studenterforeningen fremhævet over for Axel Kristensen – Erik Eriksens nærmeste medarbejder – at der var flertal for en grundskyldsregering, bestående af S, R og RF. En grundskyldsregering ville være en flertalsregering, hvilket en såkaldt liberaliseringsregering ikke ville være (Reg. s. 43).

Først nu – året efter Erik Eriksens død den 7. oktober 1972 – fremlægger Kaarsted dette mærkelige referat af en fortrolig samtale, som den 15. maj 1957 fandt sted mellem Erik Eriksen og mig. Referatet bærer tydelige tegn på at være urigtigt.

Der fandt kun en eneste samtale sted mellem Erik Eriksen og mig. Der aftales ikke noget nyt møde. På intet tidspunkt henvendte de konservative sig til mig, hvilket de vel ville have gjort, hvis en regering af V & K ønskede Retsforbundets støtte til eventuelle liberaliseringsbestræbelser. På intet tidspunkt henvendte Retsforbundet sig til de konservative, hvilket vi vel ville have gjort, hvis vi sigtede på et samarbejde med en VK-regering. På intet tidspunkt har vi været tilhængere af Danmarks indlemmelse i Fællesmarkedet. Under Trekantregeringen havde vi vor del af æren for, at Danmark holdt sig fri af toldunioner og planøkonomi, men tilsluttede sig det liberale frihandelsområde.

Jeg har altid sat handelens liberalisering højt, men aldrig sat den foran jordens liberalisering. Direktøren for Erhvervenes Oplysningsråd, cand. polit. Chr. Gandil, har i sin tid formuleret sætningen: Grundskyld er en liberal foranstaltning. I et af sine hovedværker »Protection or Free Trade?« har Henry George vist, at en af grundene til, at liberalismen ikke forlængst har sejret over protektionismen, er, at de fordele, frihandelen bringer et folk, hurtigt bundfælder sig i højere jordpriser. Frihandelen vil derfor først udfolde sine bedste egenskaber, når folket inddrager de stigende jordværdier.

Ordlyden af den Kaarstedske gengivelse af Erik Eriksens referat synes ikke at være den besindige Erik Eriksens, men den ubesindige Kaarsteds. Uden at ville røbe indholdet af samtalen, kan jeg med sikkerhed sige, at de bryske ordrer om, hvad jeg skulle sige til Kongen eller ikke sige til pressen, ikke forekom.

Efter i næsten ti år at have undladt at forklare, hvorfor han har udeladt de oplysninger, han i 1962 anmodede Knud Tholstrup og mig om, har Kaarsted nu grebet til det middel at offentliggøre et referat, som udgives for at være en gengivelse af Erik Eriksens udtalelser til ham i 1962 om vor fortrolige samtale 5 år forinden. Det sker først i Kaarsteds af-

handling (s. 443) – året efter at Erik Eriksen er død – og på et tidspunkt, da jeg er blevet 79 år.

Kaarsted har på fornemmelsen, at dette kræver en forklaring, hvorfor han i en fodnote (s. 443) tilføjer:

»De sidste 2–3 år EE levede, blev han stadig mere åben i sine udtalelser om og vurderinger af dansk politik og dets personer.«

Dette er et postulat. Jeg har derfor i Jyllands-Posten den 23. december 1973 spurgt, om Kaarsted kan fremlægge en skriftlig tilladelse fra Erik Eriksen til at offentliggøre et referat af en fortrolig samtale, som Erik Eriksen offentligt har erklæret, at han ikke ønskede at offentliggøre. Mig bekendt har Kaarsted endnu ikke fremlagt en sådan tilladelse fra Erik Eriksen.

På intet tidspunkt har hverken Erik Eriksen eller jeg givet efter for Kaarsteds provokationer. Efter et af Kaarsteds forsøg på at lokke os til at røbe, hvad vor fortrolige samtale drejede sig om, udtalte Erik Eriksen til Information den 11. august 1964:

»Jeg hylder også det princip ikke at gengive private samtaler med andre politikere, så jeg kan ikke tjene Dem med at fortælle, hvad Starcke og jeg talte om for syv år siden.«

Klarheden i denne erklæring og fastheden i dens form lader intet tilbage at ønske. På intet tidspunkt har Erik Eriksen meddelt mig, at han havde ændret sin etiske holdning til loyalitet og fortrolighed.

Det referat, som Kaarsted har gengivet, er åbenlyst urigtigt. Det kan desværre ikke stå for en videnskabelig ægthedskritik.

Som i andre partier var der i Retsforbundet på underordnede områder underordnede divergenser, men i kravet om grundskyld, frihandel og skattefrihed var der enighed. Det samme gjaldt regeringsdeltagelsen, hvis idé var den at opnå betydningsfulde resultater på afgørende områder – resultater, der ikke var kommet under andre regeringskonstellationer – mod til gengæld at gå med til foranstaltninger, som vi normalt ville have modsat os – men som under andre regeringskonstellationer var kommet alligevel. Deltagelsen blev vedtaget af en enig folketingsgruppe, et enigt formandskab, et enigt forbundsråd og godkendt af en enig styreforsamling på ca. 600 medlemmer, hvor kun én stemte imod. Det er forståeligt, at Kaarsted og hans partifæller har interesse i at sætte lus i skindpelsen eller i hvert fald fluer i hovedet på Retsforbundets medlemmer.

Det er måske rigtigt, når Kaarsted påstår, at jeg virkede irriterende på

mine modstandere. Normalt var det ikke min hensigt, men hvor det drejede sig om politikere, hvis parti var tilhænger af grundskyld og frihandel, men som personligt modarbejdede grundskyld og frihandel, var det desværre min opgave. Kaarsteds påstand, at jeg var »en belastning både for ministerium og parti« er knapt så sandsynligt, når man betænkter, at det alt i alt gik meget godt for Retsforbundet, mens jeg var der, mens det gik mindre godt, da jeg ikke var der (Hist. s. 449 og Tr. s. 238).

Jeg er ikke den eneste, der har været udsat for Kaarsteds fortællinger, og ikke den eneste, der har fordømt hans unøjagtighed. I Jyllands-Posten 23. december 1973 skrev direktør Knud Tholstrup:

»Jeg er i dag overbevist om, at grunden til, at jeg er mangelfuldt refereret i Kaarsteds bog, netop er, at jeg klart tilkendegav mit syn på de radikales usle stilling, uden at jeg på noget tidspunkt under Kaarsteds interview af mig vidste, at jeg sad over for en radikal politiker og ikke en objektiv videnskabsmand.«

Kaarsted anvender en speciel teknik med tendentiøse tilføjelser til andres billedtekster for at kunne nedvurdere Retsforbundet, Knud Tholstrup og mig (Reg. s. 36, 51 og 167). Under billedet side 36, der gengiver Otto Frederikssens karikatur af Kjærbøl, Viggo Kampmann, H. C. Hansen, Lindberg og Bomholt, hvor de valgnatten 1957 sidder og funderer over tabet af 4 mandater, har han tilføjet følgende frie opfindelse:

»Som man vil se, er Kampmann den eneste, som synes at spekulere over tal-kombinationer; uden at vide det har tegneren gengivet det øjeblik, hvor Kampmann i partikontoret på Rosenørns Allé undfangede ideen med Retsforbundet.«

Når man nu ved, at Knud Tholstrup og jeg valgnatten i Studenterforeningen fremhævede, at en grundskyldsregering ville være en flertalsregering, og talte med socialdemokraten Bundvad derom (Reg. s. 44), og desuden ved, at det var Tholstrup, der den 16. maj 1957 henvendte sig til Kampmann – og ikke omvendt – kan man se Kaarsteds forsøg på at indstille læseren, som Kaarsted ønsker det.

Kapitlet »De første overvejelser« begynder Kaarsted sådan (Reg. s. 41):

»Det er vanskeligt at fastslå, hvornår og af hvem trekantregeringen – altså et ministerium af Socialdemokratiet, Det radikale Venstre og Retsforbundet – første gang blev lanceret; men det står vistnok fast, at et trekantssamarbejde første gang blev bragt på bane i seriøs form af finansminister Viggo Kampmann, der valgnatten opholdt sig sammen med statsminister H. C. Hansen

og andre fremtrædende socialdemokrater i Socialdemokratisk Forbunds kontor i Rosenørns Allé . . . I denne forbindelse kom Kampmann med en bemærkning om, at man dog havde flertal sammen med de radikale og Retsforbundet . . . At Kampmann drog Retsforbundet ind i billedet var hverken en tilfældighed eller fremkaldt af hans sans for talkombinationer. Kampmann havde fra arbejdet i grundskyldskommissionen et godt forhold til Retsforbundets folketingsmedlemmer . . .«

Man bedes bemærke den lange række af smuthuller og nøddudgange i Kaarsteds indledning: »vanskeligt at fastslå« – »første gang blev lanceret« – »står vist nok fast« – »et trekantsamarbejde« – »i seriøs form«. Tilbage bliver Kaarsteds forsøg på at indstille læseren, som Kaarsted ønsker det.

Viggo Kampmann var ikke medlem af grundskyldskommissionen. At Kaarsted skriver det modsatte i 1. udgave af sin bog, var sikkert en utilsigtet fejl, men da han gang på gang er gjort opmærksom på det rette forhold, og alligevel gentager fejlen i 2. udgave 1969, nærmer det utilsigtede sig det tilsigtede.

Under billedet på side 51, hvor jeg på Bo Bojesens tegning giver Kongen råd, har Kaarsted til Bo Bojesens autentiske tekst: » – Tag plads, Deres Majestæt . . . jeg har noget, jeg gerne vil tale med Dem om!« – frit tilføjet: »Faktisk gav dog Starcke intet råd.«

Da det nu var det råd, som Knud Tholstrup og jeg gav om dannelse af Trekantregeringen, der blev fulgt, kan man igen se Kaarsteds forsøg på at indstille læseren, som Kaarsted ønsker det.

Under fotografiet af Jørgen Jørgensen, H. C. Hansen og mig på side 167 har han tilføjet:

»Det var ikke helt let for H. C. Hansen at affinde sig med et samarbejde med Viggo Starcke, som han jo før valget havde regaleret med ordene »en kedelig karl«.«

Det er tilgiveligt, at en vulgær udtalelse i kampens hede kan undslippe en overanstrengt statsminister, men at en historiker køligt og bevidst drejer udtalelsen 180 grader og river sætningen ud af dens politiske sammenhæng, er kompromitterende for historikeren. Sammenhængen kan ses i Folketingstidende 1957, spalte 4090–4119. Den er kommenteret i min kronik »Trekantregeringens tilblivelse«, Berl. Td. 10. juni 1964, samt i en artikel i »Vejen frem« den 16. december 1967. Uden dokumentation forstærker og forgrover Kaarsted nu H. C. Hansens forløbelse i sin fodnote (s. 441), hvorved han stiger fra historikerens stude ned i nærheden af smædeskriverens.

I sin afhandling er det Kaarsted selv, der genopfrisker følgende bitre citat fra H. C. Andersens eventyr:

»Enhver fra gaden (Kaarsted) kan dyppe sin klud i råddent vand og vride den af på hovedet af en hædersmand (Starcke).« (s. 433).

Han har dog i citatet tilføjet nogle parenteser, som ikke findes i originalteksten. Hvad i øvrigt angår H. C. Andersens eventyr, har Kaarsted den opfattelse, at det var Store Claus, der ikke kunne døje degne (s. 435). Kaarsted står ret ene med denne opfattelse, for selv om Store Claus ikke veg tilbage for at slå både heste og mennesker for panden, er det den almindelige mening, at det var den brave bondemand, der ikke kunne lide, at degne i tusmørket snusede rundt i hans private forhold.

Der er en klar tendens i Kaarsteds afhandling, nemlig at forstærke de ubegrundede beskyldninger mod Retsforbundet for at have ført vælgerne bag lyset. Havde han i stedet sammenlignet det, jeg sagde valgnatten 1957, med det, Trekantregeringen gennemførte, ville han være kommet til det resultat, at Retsforbundet ikke førte vælgerne bag lyset, men indfrie sine løfter. Jeg ved godt, at Kaarsted vil finde denne udtalelse ubeskedent, og jeg indrømmer gerne, at Kaarsted er mere beskedent end jeg. Han har også mere grund til at være det.

Ifølge hans egen bog »Regeringskrisen 1957. Trekantregeringens tilblivelse«, s. 38, udtalte jeg valgnatten i radio og TV følgende:

»For Retsforbundet udtalte Viggo Starcke: Vælgerne ønske synes at være en liberal regering. De problemer, der nu står for, er først og fremmest valutaen, inflationens standsning og omkostningernes nedbringelse for landbruget og eksporterhvervene, og dette bringer restriktionernes afvikling, importens billig-gørelse og en gennemført sparsommelighed på de offentlige budgetter i søgelyset.«

Hvis Kaarsted havde ønsket en objektiv bedømmelse, hvilket emnets alvor ville have gjort naturligt, kunne han have gennemgået denne udtalelse punkt for punkt. Han ville derved have opdaget følgende:

Liberaliseringen blev den største, der er gennemført siden Reventlows dage. Varedirektoratet blev lukket, importrestriktionerne over for samtlige GATT-lande blev afviklet og toldbeskyttelsen aftrappet over for de 7 EFTA-lande.

Valutaen blev bragt i orden. Det store valutaunderskud blev hurtigt afløst af et endnu større valutaoverskud. Dette overskud skyldtes hverken lånte penge eller lånte fjer, for statsgælden blev samtidig nedbragt til en

fjerdedel, så der kun resterede ca. 400 millioner, det laveste tal i en menneskealder. Siden 1960 har valutaunderskuddet været stort. Statsgælden er steget til det halvtredsdobbelte.

Inflationen blev praktisk talt standset. Allerede den 13. juni 1957 sagde Knud Tholstrup under første behandling af stabiliseringslånet (Folketingstidende, spalte 170):

»Forudsætningen for tilstedeværelsen af tilstrækkelige private midler er en større opsparing, som igen forudsætter en mere stabil pengeværdi, med andre ord, at vi får standset inflationen, og det er da også det væsentlige i det fællesprogram, den nye regering er blevet enig om. Der er et par små tilføjelser i de i forgårs fremsatte lovforslag, men det væsentlige bidrag til standsning af inflationen er det kommende forslag om grundstigningsskyld, fulgt op af et forslag om fuld grundskyld.«

I årene inden 1957 havde den svinget omkring 5 % om året. I årene efter 1960 har den svinget op over 10 % om året. Under Trekantregeringen var den kun ca. 1 % om året.

Omkostningerne for landbruget og eksportindustrien blev nedbragt ved hjælp af skattefri investeringsfonds og skattefri afskrivninger, lavere rentebyrde, lettelse af importen, samt 3½ år hvor der ikke pålignedes nye skatter. De planlagte forøgelser af grundskyld og grundstigningsskyld ledte adgangen til jord for den unge generation af landmænd, som skal bære fremtiden. I årene efter 1960 har andre partier mere end fordoblet renten, femdoblet skatterne og seksdoblet jordpriserne.

Importen blev billiggjort ved Varedirektoratets lukning, importrestriktionernes afvikling og toldens aftrapning. Den forhøjelse af nogle toldsatser, som skyldtes ønsker fra de konservative ved Danmarks tilslutning til EFTA i 1960, modsvarede af andre toldsatsers nedsættelse.

Sparsommelighed på de offentlige budgetter blev gennemført. En af Europas mest ansete aviser, Neue Zürcher Zeitung, fremhævede den 18. oktober 1960 den forsigtige kurs, regeringen holdt over for nye udgifter og kaldte resultatet af dens politik »et økonomisk mirakel«. I New York Times skrev professor Henry Steele Commager den 2. oktober 1960 under overskriften »Big Lesson from a Small Nation«, at Danmark var i færd med at blive »et forbillede for andre nationer« (Folketingstidende, spalte 475 og 551).

Socialdemokratiet har tidligere dannet regering med radikal deltagelse eller støtte, uden at tilsvarende resultater blev nået. Da ændringen i konjunkturerne først indtraf, efter at bedringen på de økonomiske områder

her hjemme var indtruffet, må årsagen til de gode resultater ligge i det politiske samarbejde, som de tre regeringspartier havde. Det er altså urigtigt, hvad Kaarsted skriver (s. 455):

»Retsforbundets indflydelse var ringe, og Starckes endnu ringere.«

Det var Retsforbundet, der repræsenterede det nye i Trekantregeringens politik. Retsforbundet har derfor sin del af æren for, at Trekantregeringen både blev en grundskyldsregering, en liberaliseringsregering, og en regering, der hindrede nye skatteudskrivninger.

Replik fra Tage Kaarsted

Da fhv. minister Viggo Starcke nu er død, ønsker jeg ikke at svare på hans indlæg. Hvad jeg mener om regeringskrisen i 1957, har jeg sagt i min bog, og min vurdering af Starckes opfattelse af bogen findes s. 433–455 i dette tidsskrift. Interesserede kan sammenligne dette materiale med Viggo Starckes bog og hans sidste artikel, trykt oven for. Der skulle være stof nok til at dømme os imellem. Til mulig glæde for fremtidens historikere har Rigsarkivet i øvrigt som før sagt fået alle de af mig modtagne breve og beretninger – derunder også Erik Eriksens.

Tage Kaarsted